



مأخذ شناسی منطق فهم دین

محمد نوری

www.ketab.ir



مآخذ علمی منطق فهم دین

محمد نوری

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۲۰۰

قیمت: ۸۵۰۰۰ تومان

طراح جلد: سیدایمان نوری نجفی

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات

سرشناسه: نوری، محمد، ۱۳۴۰.

عنوان و نام پدیدآور: مآخذشناسی منطق فهم دین / محمد نوری.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۱۰۶۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۳۹۶-۹

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: دین پژوهی - کتابشناسی.

موضوع: Religion -- Research -- Bibliography

موضوع: اسلام - تحقیق - کتابشناسی.

Islam -- Research -- Bibliography

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ م۹ / ن۱ / ۷۷۵۱ Z

رده‌بندی دیویی: ۰۱۶/۲۰۰

شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۸۹۰۲۹

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

■ فهرست ■

۹	پیشگفتار
۱۳	مقدمه
۱۹	بخش اول: فهم پذیری دین و کج فهمی دینی
۲۱	توضیح
۲۳	معرفی منابع
۷۹	بخش دوم: قرآن فهمی
۸۰	توضیح
۸۵	فصل اول: روش فهم قرآن
۲۰۳	فصل دوم: روش مفسرین
۲۹۵	فصل سوم: روش کتب تفسیری
۲۹۵	الف) منابع عمومی
۲۹۶	ب) منابع خاص
۳۸۳	فصل چهارم: زبان قرآن
۴۰۱	فصل پنجم: جریان ها و مکاتب تفسیری
۴۳۱	بخش سوم: منطق فهم حدیث
۴۳۳	توضیح
۴۳۵	فصل اول: فهم پذیری حدیث
۴۶۹	فصل دوم: نقد متن و هرمنوتیک
۴۸۷	فصل سوم: درایه

فصل چهارم: روش‌شناسی	۴۹۹
بخش چهارم: منطق فهم فقهی	۵۳۱
توضیح	۵۳۳
فصل اول: اجتهاد و فهم فقهی	۵۳۷
فصل دوم: روش‌شناسی فهم فقیهان	۵۶۵
فصل سوم: جریان‌های فقهی	۵۷۹
فصل چهارم: اصول فقه و فلسفه فقه	۵۹۱
فصل پنجم: تجدید فهم فقهی	۶۰۹
بخش پنجم: منطق	۶۳۳
توضیح	۶۳۵
معرفی منابع	۶۳۷
بخش ششم: شناخت فقهی	۶۸۷
توضیح	۶۸۹
معرفی منابع	۶۹۱
بخش هفتم: فهم متن و معنا	۷۴۳
توضیح	۷۴۵
فصل اول: هرمنوتیک	۷۴۷
فصل دوم: سمانتیک	۷۹۹
بخش هشتم: روش‌شناسی	۸۰۷
توضیح	۸۰۹
فصل اول: شیوه تحقیق	۸۱۱
فصل دوم: متدلوژی تاریخ	۸۲۳
فصل سوم: متدلوژی علوم عقلی و اجتماعی	۸۳۷
فصل چهارم: متدلوژی فقه و حقوق	۸۶۵
فصل پنجم: شخصیت‌ها	۸۸۷
فصل ششم: منابع عمومی	۹۲۳
بخش نهم: علوم اجتماعی	۹۶۹
توضیح	۹۷۱
معرفی منابع	۹۷۳

بخش دهم: آسیب‌شناسی.....	۱۰۰۷
توضیح	۱۰۰۹
فصل اول: بررسی‌های کلی	۱۰۱۱
فصل دوم: عوامل فکری و فرهنگی	۱۰۱۷
بخش یازدهم: پژوهشگری در جوامع غیراسلامی.....	۱۰۲۱
توضیح	۱۰۲۳
فصل اول: دیدگاه‌ها	۱۰۲۵
فصل دوم: نقد و بررسی فهم خاورشناسان	۱۰۴۳

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه تعالیم متعالی اسلامی، منزله فکر و فرهنگ مترقی و نجات‌بخش آدمی، در عرصه حیات انسان‌ها صحنه ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیانی و ارزش‌های اسلامی از سوی سبب‌یادای و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌ستیزی در آنان شده از سوی دیگر، باعث نمایان‌تر شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکاتب بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها شد.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظریات ضروری و نوآوری پیرامون زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری، به رانندگی شرایط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی را در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دینی به‌منظور عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی محض و کارآمدی فرض می‌ساخت.

بر این اساس، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به‌منزله نهادی علمی- فکری حسب الامر و براساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی آیت‌الله‌العظمی

خامنهای (مدظله‌العالی) و با تلاش فراوان آیت‌الله علی‌اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه شخصیتی حقوقی و مستقل دارد و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، که مشتمل بر هفت گروه علمی با عنوان‌های «معرفت‌شناسی»، «مطالعات و تفسیر موضوعی»، «مطالعات و تفسیر تربیتی»، «فلسفه»، «کلام»، «عرفان» و «منطق فهم دین» است، برای تحقق اهداف ذیل فعالیت می‌کند:

۱. بازپژوهی، بازپیرایی حکمت، کلام و معارف اسلامی؛
 ۲. تبیین و سامان‌دهی مناسب مباحث زیرساختی اندیشه دینی؛
 ۳. ایجاد بستر مناسب برای تعمق، پویایی و بالندگی اندیشه دینی؛
 ۴. پاسخ به شبهات انعانی، در قلم و عقاید و کلام اسلامی؛
 ۵. نقد مکاتب و دیدگاه‌های غرض‌دار در حوزه زیرساخت‌های اندیشه دینی.
- در راستای تحقق اهداف فوق، هر یک از گروه‌ها، پس از تهیه عنوان‌های مطالعاتی اساسی و اولویت‌گذاری و تهیه روش‌پژوهی، تصویب آن در شورای علمی گروه، آن را به اعضای هیئت علمی خور و معقدان، عرضه دین‌پژوهی، واگذار کرده و با نظارت بر روند اجرای تحقیق و نایب‌های شورای دسترسی عموم دانش‌پژوهان حوزه دین‌پژوهی، آن را به چاپ می‌رساند و سر می‌دهند.
- روش‌شناسی و منطق فهم و اکتشاف دین از جمله مسائل مهم در پژوهش است که گروه منطق فهم دین عهده‌دار این رسالت مهم است و هر یک از آن، شناسایی میراثی است که در طول تاریخ، عالمان و اندیشمندان مسلمان در راستای روش فهم دین یا منطق اکتشاف گزاره‌ها و آموزه‌های دینی در حوزه‌های گوناگون پدید آورده‌اند. به عبارت دیگر، اهداف اصلی این گروه به شرح ذیل است:
- پیگیری و توسعه تحقیق کلیدی مبانی و منطق اکتشاف دین و تصنیف روش‌گان‌های تخصصی آن.

- تحلیل، آسیب‌شناسی، نقد و نوسازی میراث غنی و قویم اسلامی در
ساحت روش‌شناسی تفهم و تحقق دین.

- مطالعه و نقد مبانی و آرای جدید و معاصر در زمینه روش‌شناسی فهم
دین، به‌ویژه نظرهای مطرح‌شده در حوزه‌های هرمنوتیک، معناشناسی،
نشانه‌شناسی، زبان‌شناسی و دانش‌های مشابه و ازدیاد دستاوردهای معتبر و
مقبول این علوم برای بهره‌برداری در دین‌پژوهی.

- مطالعه تطبیقی و مقارن علوم و آرای مطرح در قلمرو منطق تفهم و تحقق
دین و پاسخ‌گویی به شبهات مطرح‌شده.

تحقیق حاضر به نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند، جناب آقای محمد
نوری در گرو، مناسبت مهم دین پژوهشکده «حکمت و دین‌پژوهی» است، به
موضوع مآخذشناسی منطق و مذهب دین می‌پردازد.

این تحقیق، منابع را باخذ در زمینه روش‌شناسی فهم دین، چگونگی آن،
عوامل و موانع آن و دیگر مباحث، به‌ویژه نظریات مهم در این باره را معرفی
می‌کند. این منابع با حوزه‌های مختلف علمی در ارتباط‌اند و از این نظر، تنوع
گوناگونی دارند.

در پایان، از زحمات محقق محترم و اعضای «جمند شورای علمی گروه
منطق فهم دین و نیز ارزیابان محترم، جناب آقایان علیرضا قائمی‌نیا و
حمیدرضا شاکرین، دستیاران محترم اثر، آقایان ابان نصر، پیمان اسحاقی،
قدرت‌الله عفتی و محمد نصر، سپاسگزاری می‌کنیم و از داوران، منان توفیق
روزافزون آنها را خواهانیم.

گروه منطق فهم دین

پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی